

ترکیه و بازی با آتش

ساناز صفری

مسایل سرزمینی تعریف شد و از چالش‌های ایدئولوژیک شرق و غرب به دور ماند. ترکیه در سال ۱۹۵۲ به عضویت پیمان اتلانتیک شمالی "ناتو" درآمد و به عنوان حلقه اتصال دو پیمان بغداد و سنتو توانست نقش قابل ملاحظه‌ای را در سیاست‌های نظامی ناتو ایفا کند. چنین نقش ممتازی برای سیاست نظامی‌گری ترکیه بیشتر در فرآیند جنگ دوم خلیج فارس نمود یافت؛ به گونه‌ای که پایگاه اینجریلیک ترکیه عملاً به مهمترین پایگاه غرب برای حمله به شمال عراق بود. در حال حاضر ارتش این کشور بعد از ارتش ایالات متحده، بزرگترین ارتش پرجمعیت این سازمان به حساب می‌آید. "بولنت اجویت" نخست‌وزیر چپ‌گرای ترکیه در سال ۱۹۷۴ به اتکا و استعانت از همین ارتش قدرتمند، قبرس را مورد حمله قرار داد و این جزیره را به دو بخش ترک و یونانی نشین تقسیم کرد. از دیگر سو برگزاری مانورهای نظامی این کشور در دریای اژه حاکی از گسترش دامنه و عمق سیاست‌های نظامی این کشور است. در شرایط بحرانی فعلی نیز ارتش ترکیه در مرزهای عراق به حال آماده باش درآمده و در انتظار دستور پارلمان برای حمله‌ای گسترده به شمال عراق است. هر چند ارتش ترکیه خود را برای حمله به پایگاه‌های شورشیان در شمال عراق آماده کرده است، ولی در حقیقت می‌توان گفت که حمله احتمالی ارتش

تنش و درگیری میان دولت ترکیه و کردهای مخالف این کشور اگر تا قبل از این در حد درگیری‌های داخلی بود و دست کم توجهات بین‌المللی را چندان به خود جلب نمی‌کرد، اما اکنون فراتر از مرزهای این کشور رفته و ابعاد منطقه‌ای و بین‌المللی به خود گرفته است. اعضای حزب کارگران کردستان ترکیه P.K.K. برای آن که بتوانند راحت‌تر فعالیت کنند و ضربات مهلک‌تری به دولت ترکیه وارد آورند، در شمال عراق پناه گرفته‌اند و همین مساله دستاویزی شده تا دولت ترکیه لایحه حمله به شمال عراق را به پارلمان این کشور ببرد و نمایندگان پارلمان نیز بر تصویب آن تاکید کنند. این موضوع با توجه به اوضاع بحرانی عراق و کشتار و انفجارهای هر روزه در این سرزمین، موجب نگرانی بسیاری از کشورهای منطقه و جامعه بین‌الملل شده است. چرا که شمال عراق که کردها در آن مستقر هستند تنها منطقه‌ای است که از زمان حمله آمریکا در سال ۲۰۰۳ در آرامش نسبی به سر می‌برد.

ارتش ترکیه و چالشی به نام P.K.K

ترکیه را باید از کشورهای نظامی خاورمیانه دانست. خصلت نظامی ترکیه با فروپاشی شوروی تأثیرات عمیقی را تجربه کرد به طوری که سیاست نظامی این کشور در پایان نظام دوقطبی در قالب

ترکیه به اقلیم کردستان اقدامی اشتباه است و بهتر است مقامات سیاسی و نظامی آنکارا برای حل مشکلات میان آن کشور و پ.ک.ک به راه‌های مسالمت‌آمیز متوسل شوند. این موضوع از آن جهت حایز اهمیت است که ترکیه سال‌ها است علیه پ.ک.ک می‌جنگد اما اعضای مسلح پ.ک.ک کماکان در پناهگاه‌های خود در کوه‌ها مستقر هستند، بنابراین ترکیه بهتر است به راه‌حل‌های مسالمت‌آمیز برای پایان دادن به این قضیه روی بیاورد. این موضوعی است که سیاستمدارانی مثل "جلال طالبان" و "مسعود بارزانی" نیز به سران سیاسی و نظامی آنکارا گوشزد کرده‌اند. اما ترکیه در برابر هشدارهای مسوولان عراقی و حتی مخالفت با پیشنهاد پ.ک.ک آتش‌بس را نپذیرفته و تاکید می‌کند که آنکارا با گروه‌های تروریستی تعامل نخواهد کرد. سران ترکیه معتقدند آتش‌بس میان دو کشور یا دو ارتش صورت می‌گیرد نه با یک گروه تروریستی و به همین علت عدم حمله ارتش ترکیه به مواضع

شورشیان در شمال عراق را مشروط به تحویل رهبران پ.ک.ک به ترکیه کرده است. موضوعی که نباید آن را فراموش کرد، این است که تحویل رهبران پ.ک.ک به ترکیه رویایی است که هرگز به واقعیت نمی‌پیوندد. "مسعود بارزانی" رییس اقلیم کردستان در یک کنفرانس خبری مشترک اعلام کرده که حتی یک گربه مرده کردهای ترکیه را نیز تحویل دولت ترکیه نمی‌دهد. وی در این خصوص گفته است: "ما نمی‌توانیم، زیرا آنها در کوه‌ها هستند و هزاران نیروی مسلح در اطرافشان است. خود ترکیه با آن همه قدرت نظامی نمی‌تواند آنها را دستگیر کند و به همین علت نمی‌توانیم نیروی عراقی کافی برای جنگ با پ.ک.ک اعزام کنیم. آنچه ما خواهیم آن هستیم، محکوم کردن این اقدامات است. اما نیروی کافی در اختیار نداریم که به کوه‌های قندیل بفرستیم تا پ.ک.ک را از این منطقه اخراج کنیم."

شورش‌یانی که تهدید ترکیه را جدی نگرفته‌اند

شورشیان پ.ک.ک همچنان مقامات سیاسی و نظامی آنکارا را به مسخره می‌گیرند. شورشیان کرد ترکیه در کوهستان‌های شمال عراق پرچم خود را برافراشته‌اند و با وجود درخواست‌های بین‌المللی برای جلوگیری از فعالیت‌های آنها همچنان آزادانه به فعالیت‌های خود ادامه می‌دهند. کامیون‌های شورشیان در کمتر از ۱۰ مایلی ایستگاه‌های بازرسی دولتی عراق به حمل و نقل تجهیزات شورشیان ادامه می‌دهند و در مقابل چشمان مقامات عراقی، آزادانه

به فعالیت‌های خود ادامه می‌دهند. در واقع آنها در مرکز بحرانی قرار دارند که بین ترکیه و عراق به وجود آمده است. با وجود انتقادات اخیر وزارت خارجه آمریکا به سران دولت خودمختار کردستان عراق و عدم واکنش مناسب کردها برای متوقف کردن شورشیان و با وجود برنامه‌ریزی انجام شده برای سفر "گاندولیزا رایس" وزیر خارجه آمریکا به ترکیه، به نظر می‌رسد که کردها اصلاً نگران نیستند. تحت فشار قرار ندادن کردهای شورشی از سوی دولت کردستان شمال عراق در حالی صورت می‌گیرد که مقامات آمریکایی، سران دولت کردستان را برای متوقف کردن فعالیت‌های شورشیان تحت فشار قرار داده‌اند، ولی آنها در پاسخ اظهار داشته‌اند که به دلیل کوهستانی بودن منطقه‌ای که شورشیان در آن قرار دارند، امکان اقدام موثری علیه آنها وجود ندارد و می‌گویند که زمین‌های ناهموار کوهستانی بیرون راندن شورشیان را از مناطقی که در آنها پنهان شده‌اند غیر ممکن می‌سازد. آنها همچنین تاکید می‌کنند که بستن اردوگاه‌های شورشیان به معنای جنگ و درگیری نظامی است و کردستان ارتشی ندارد که بتواند چنین اقدامی را انجام دهد. بنابر اظهارات سران دولت کردستان، آنها در گذشته چنین اقدامی را انجام داده‌اند ولی نتیجه‌ای نگرفته‌اند. به نظر می‌رسد مقامات عالی‌رتبه کردستان با بیان چنین اظهاراتی محترمانه در حال رد کردن درخواست‌های آمریکا برای مقابله با شورشیان کرد هستند و در پاسخ به حل این بحران از طریق سیاسی تاکید می‌ورزند و این در حالی است که شورشیان را به حال خود رها کرده‌اند و در تلاش برای ترغیب آنها برای متوقف

کردن حملات آنها به نیروهای نظامی ترکیه هستند. "مارک پاریس" سفیر سابق آمریکا در ترکیه نیز در این خصوص می‌گوید: "مقامات کردستان عراق به پ.ک.ک اجازه حضور در شمال عراق را داده‌اند زیرا بدون اجازه آنها هرگز چنین اتفاقی نمی‌افتاد." این اظهارات در حالی صورت می‌گیرد که مقامات کردستان عراق ادعاهای آمریکا را در خصوص حمایت از شورشیان تکذیب می‌کنند و در پاسخ می‌گویند هنوز هیچ دستوری از بغداد برای محدود کردن پ.ک.ک دریافت نشده است. بنابر اظهارات مقامات کردستان عراق، آنها هرگز از شورشیان حمایت نمی‌کنند و دوست ندارند که به علت اقدامات آنها ترکیه و عراق وارد جنگ شوند.

آنکارا و سناریوهای در پیش‌رو

بحث حمله ترکیه به شمال عراق که از چندی قبل به خبر نخست بیشتر رسانه‌های منطقه و جهان تبدیل شده و این نگرانی را به وجود آورده که دامنه آن بسیار گسترده باشد و به کشورهای همسایه نیز سرایت کند، سبب شده تا برخی تحلیلگران چند سناریو را برای آن مطرح کنند. نخستین سناریو حاکی از ورود نظامی محدود ترکیه به شمال عراق و هدف قرار دادن اماکنی است که کردهای پ.ک.ک در آن حضور دارند. سناریوی دوم این است که ممکن است ترکیه تا مدت‌های طولانی، منطقه‌ی مرزی با عراق را به اشغال خود درآورد. در این خصوص حتی یکی از ژنرال‌های سابق ترکیه موسوم به "نجاتی اوزگن" گفته است که اقدام نظامی محدود ترکیه و خروج سریع نظامیان آن از عراق پس از عملیات علیه پ.ک.ک هرگز به نفع آنکارا نیست.

سناریوی دیگر این است که ادعا می‌شود ترکیه و ایران با هم از لحاظ نظامی هماهنگ می‌شوند تا مواضع پ.ک.ک را در کوه‌های قندیل عراق که گفته می‌شود مرکز رهبری این حزب است، بمباران کنند. اما سناریوی چهارم که احتمال آن بسیار است این است که ارتش ترکیه پایگاه‌های ترکیه در شمال عراق را با هواپیماهای F-16 بمباران کند. دیپلمات‌های غربی می‌گویند اگر چه ترکیه با این اقدام نمی‌تواند یک پیروزی تاکتیکی برای خود رقم بزند، اما چون توانایی اتخاذ استراتژی طولانی مدتی در این خصوص ندارد، لذا بهترین راهکار برای آنکارا محسوب می‌شود. برخی تحلیلگران ترک می‌گویند بعید است که ترکیه در حال حاضر خود را برای حمله گسترده به شمال عراق آماده کرده باشد. به گفته

آنها تنها کاری که ممکن است ترکیه انجام دهد این است که برخی مواضع پ.ک.ک را در شمال عراق بمباران هوایی کند و در مقابل واشنگتن و بغداد را به تلاش برای اخراج اعضای این حزب از عراق یا نابودی کامل آنها وادارد. این تحلیلگران معتقدند ترکیه هرگز دست به ماجراجویی با هدف حضور طولانی مدت در عراق نخواهد زد؛ زیرا دولت ترکیه نمی‌خواهد شکاف تاریخی با کشورهای عربی را افزایش دهد. بنابر اظهارات تحلیلگران، حجم عملیات نظامی ترکیه نیز بستگی به میزان تحرکات دیپلماتیک جاری با دولت عراق دارد. در همین حال مقامات کرد عقیده دارند که صف‌بندی نیروهای ترکیه در مرز عراق با هدف فشار سیاسی بر حکومت اقلیم کردستان و شخص مسعود بارزانی صورت می‌گیرد زیرا مقام‌های کرد عراق متهم به پناه دادن به اعضای پ.ک.ک هستند.

بازی ترکیه با آتش

واقعیت آن است که تنش میان دولت ترکیه و کردهای مخالف یک مساله قدیمی است و طبق برآوردها تقریباً هر هفت سال یک بار تشدید می‌شود. اگرچه این تنش‌ها با دستگیری عبدالله اوجلان رهبر پ.ک.ک در سال ۱۹۹۹ در کنیا و همچنین عدم حمایت سوریه و برخی کشورهای اروپایی از کردهای ترکیه بعد از سقوط حزب بعث عراق در سال ۲۰۰۳، آرامش نسبی در ترکیه به وجود آورده بود، اما درگیری‌ها همچنان ادامه دارد و اخیراً بسیار تشدید شده است. البته قرار گرفتن نام پ.ک.ک در لیست گروه‌های تروریستی از سوی آمریکا نیز مزید بر علت و سبب تندخویی بیشتر این گروه شده است. در عین حال کردهای ترکیه به رغم آنکه دلیل مبارزات خود با دولت این کشور را بی‌توجهی و تبعیض در حق خود و محروم شدن از امکانات اجتماعی عنوان می‌کنند، لازم است تغییرات دولت ترکیه در سیاست‌های خود در قبال کردها و تلاش برای بهبود اوضاع آنها و حل بحران و درگیری را نیز در نظر بگیرند. نمی‌توان از هیچ یک از طرفین درگیر (پ.ک.ک و دولت ترکیه) دفاع کرد و با قاطعیت گفت که حق با کدام یک از آنهاست، اما یک واقعیت را هم نباید نادیده گرفت، اینکه این حزب به جای آن که نزدیکی اخیر میان رهبران حزب حاکم عدالت و توسعه و رهبران سیاسی کرد در جنوب شرق ترکیه را غنا ببخشد و بر آن تاکید کند، طی هفته‌های اخیر حملات بیشتری را به مواضع ارتش ترکیه ترتیب

داده است. این تشدید حملات این شبهه را به وجود آورده که هدف از آن قطع روند نزدیکی مواضع دولت و مخالفان به یکدیگر و ایجاد بحران در روابط ترکیه و عراق است. آن هم در حالی که بغداد و آنکارا سپتامبر گذشته توافقنامه مبارزه با تروریسم را امضا کردند. درست است که شبهه نظامیان کرد ترکیه طی این سالها در حاشیه قرار گرفته و از سوی دولت ترکیه تحت تعقیب بوده‌اند، اما آنچه نگران‌کننده است رویارویی آنها با بیش از یک طرف در آن واحد است. بسیاری بر این عقیده‌اند که باید حساب کردهای ترکیه را از دیگر کردها در کشورهای دیگر از جمله عراق جدا کرد و اقدامات کردهای ترکیه نباید منجر به این شود که کردهای عراق نیز وارد جنگی ناخواسته شوند، اما واقعیت آن است که اوضاع کنونی در منطقه به گونه‌ای است که نمی‌توان میان هیچ یک از گروه‌های کرد در منطقه تفکیک ایجاد کرد. به همین دلیل هر گونه حمله ارتش ترکیه به شمال عراق می‌تواند شعله‌های آن را به دیگر مناطق کردنشین در منطقه سرایت دهد و بحران کنونی منطقه را دوچندان کند. از سوی دیگر از کردهای عراق که اعضای پ.ک.ک را در خاک خود پذیرفته‌اند، انتظار می‌رود در این مساله تدبیر به خرج دهند و عراق و منطقه را از یک بحران جدید نجات دهند. زیرا اقلیم کردستان عراق یکی از بهترین الگوهای سطوح سیاسی و مدنی در منطقه است.

حال این سوال به قوه خود باقی است که رهبران کرد عراق که اقدامات مثبت زیادی برای حفظ یکپارچگی در این کشور انجام داده و حتی برای آشتی سنی‌ها و شیعیان عراق میانجیگری کرده‌اند، چرا برای میانجیگری میان دولت ترکیه و کردهای این کشور هیچ تحرکی از خود نشان نداده و تنها طی روزهای اخیر که خبر حمله ارتش ترکیه به شمال عراق قوت گرفته، به این اظهار نظر اکتفا کرده‌اند که چنین حمله‌ای تبعات خطرناکی به همراه خواهد داشت و آتش بحران در منطقه و عراق را شعله‌ورتر خواهد کرد.

اکنون نیروهای ارتش ترکیه در مرزهای شمال عراق به حالت آماده باش درآمده و در انتظار چراغ سبز پارلمان برای حمله‌ای گسترده به کردستان عراق هستند، اما به صراحت می‌توان گفت که هیچ شخص یا جریانی به جز رهبران کرد عراق نمی‌تواند از حمله ترکیه به عراق جلوگیری کند، حتی دولت آمریکا. واقعیت دیگری را هم نمی‌توان نادیده گرفت: رجب طیب اردوغان، نخست‌وزیر ترکیه در ماه مه گذشته (اردیبهشت ماه) با طرح برخی فرماندهان ارتش

ترکیه برای حمله به شمال عراق مخالفت کرده بود، اما به نظر می‌رسد شدت عملیات کردها طی ماه‌های اخیر علیه ارتش ترکیه موجب شده که این بار اردوغان خود طرح حمله به عراق را به پارلمان ببرد. شرایط کنونی برای کردهای ترکیه بسیار حساس است و آنها حداکثر ملاحظه‌کاری را نشان می‌دهند تا در معرض اتهامات ترکیه قرار نگیرند. آنها می‌توانند روابط خود را با دولت بهبود بخشند و حتی امتیازاتی از دولت به نفع خود بگیرند، اما هر گونه تحریک بیشتر دولت ترکیه از یک سو و بی‌تحرکی رهبران کرد عراقی برای حل موضوع از سوی دیگر می‌تواند دامنه درگیری‌ها را نه تنها به شمال عراق بلکه به کل منطقه بکشد. دولت اسلامگرایی ترکیه نیز باید بیش از این درایت سیاسی نشان دهد چرا که نمی‌تواند در حالی که به تازگی از نبردی جانانه با رقیبان لائیک با پیروزی بیرون آمده خود را به ورطه‌ای بکشد که انتهای آن جز خون و خشونت در منطقه نخواهد بود. به علاوه چالش جریانی در آمریکا که دولت اسلامگرایی ترکیه را در برابر اتهام دیرینه نسل‌کشی ارامنه قرار داد، خود گرفتاری دیگری است که ضرورت پرهیز از خشونت‌گرایی را دوچندان می‌کند.

تاریخچه حزب کارگران کردستان

حزب کارگران کردستان پ.ک.ک در اواخر دهه ۱۹۷۰ میلادی تاسیس شد. این حزب که گروهی نظامی و مسلح است، تا سال ۱۹۹۹ عبدالله اوجلان هدایت آن را بر عهده داشت و در این سال بود که توسط کماندوهای آمریکایی در کنیا دستگیر شد. ایدئولوژی این حزب عقاید انقلابی مارکسیسم، لنینیسم است و هدف این گروه نیز ایجاد یک کشور مستقل در منطقه‌ای است که کردستان نامیده می‌شود. درگیری‌های میان ترکیه و اعضای این حزب که مدعی هستند جنوب شرقی ترکیه یکی از بخش‌های کردستان است، از سال ۱۹۸۴ آغاز شد و از آن سال اکنون بیش از ۳۷ هزار نفر در جریان این درگیری‌ها جان باخته‌اند. کشورهای ترکیه، عراق و سوریه کشورهایی هستند که قسمت‌هایی از آنها کردنشین بوده و اعضای این گروه به دنبال اعلام استقلال این منطقه به عنوان کشوری مستقل هستند. پ.ک.ک در سال ۲۰۰۵ و پس از نقض آتش‌بس میان این گروه به دولت ترکیه از سوی آمریکا، ناتو و اتحادیه به عنوان گروهی تروریستی شناخته شد.